УДК 338.45
JEL L26, L31, O35
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4605-2880
DOI https://doi.org/10.17721/tppe.2025.50.13

Пісецька Т.В., аспірантка
КНУ імені Тараса Шевченка
t.pisetska@gmail.com

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В СИСТЕМІ ЧИННИКІВ ЕФЕКТИВНОГО ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

У статті розглянуто вплив соціального підприємництва на вирішення соціальних та економічних проблем, спричинених війною, зокрема на реінтеграцію ветеранів, підтримку внутрішньо переміщених осіб та допомогу постраждалим громадам. Проаналізовано динаміку рівня бідності за доходами за 2001 – 2023 роки. Встановлено, що найбільше на масштаби крайньої бідності вплинула війна, поставивши майже кожного десятого українця на межу виживання. Розглянуто динаміку змін індексу ділової активності у 2021—2024 роках. Виявлено, що індекс ділової активності в 2024 році все ще не досяг рівня 2021 року. Доведено, що інноваційні моделі соціального бізнесу допомагають оперативно закривати критичні потреби населення: створювати робочі місця для ВПО та вразливих груп населення, створювати нові освітні платформи, мобільні медичні центри, культурні ініціативи для реінтеграції громад, сприяти залученню інвестицій у соціальні проекти, допомагати ветеранам війни та постраждалим громадам, сприяти підвищенню стійкості економіки завдяки розвитку місцевого бізнесу і т.п. Встановлено, що ефективне повоєнне відновлення неможливе без скоординованих зусиль, спрямованих на забезпечення базових потреб населення, яке постраждало від війни. Проте для довготривалого ефекту гуманітарні ініціативи мають поєднуватися з механізмами, які сприяють самозабезпеченню, працевлаштуванню та соціальній інтеграції постраждалих груп. У цьому контексті соціальне підприємництво стає не просто додатковим інструментом, а ключовою ланкою у створенні стійких рішень. Акцентовано увагу на практичних аспектах розвитку соціальних підприємств в умовах післявоєнної трансформації економіки. У статті представлено приклади соціальних підприємств, що функціонують у різних галузях, сприяють розв'язанню соціальних та економічних проблем, а також водночас забезпечують досягнення цілей сталого розвитку. Систематизовано напрями впливу СП на повоєнне відновлення шляхом досягнення ЦСР.

Ключові слова: *соціальне підприємництво, повоєнне відновлення, соціальні інновації, економічний розвиток, реінтеграція ветеранів, внутрішньо переміщені особи, цілі сталого розвитку, соціальні та економічні проблеми.*

Постановка проблеми. Післявоєнне відновлення України є складним багатовимірним процесом, що включає економічні, соціальні та екологічні аспекти. Війна спричинила значні руйнування інфраструктури, занепад багатьох галузей економіки, зростання безробіття та поглиблення соціальних проблем, пов'язаних із внутрішньо переміщеними особами (ВПО), ветеранами війни та постраждалими громадами. У цьому контексті соціальне підприємництво виступає не лише як важливий інструмент економічного зростання, а й як потужний важіль вирішення соціальних проблем.

Соціальне підприємництво (СП) поєднує у собі ринкові підходи та соціальну місію, що забезпечує створення стійких моделей економічної активності навіть в умовах кризи.

Одним із ключових завдань у післявоєнний період є реінтеграція ветеранів та людей, які втратили джерела доходу, а також надання їм можливостей для працевлаштування та самозайнятості. У багатьох країнах, що проходили процес післявоєнного відновлення (Фінляндія, Німеччина, Боснія і Герцеговина, ін.), саме соціальні підприємства відігравали значну роль у відновленні економіки та суспільства.

Роль соціального підприємництва зростає також у зв'язку з необхідністю адресного вирішення соціальних проблем. Традиційні економічні моделі не завжди здатні ефективно реагувати на виклики, що постають перед суспільством у післявоєнний період, особливо в частині соціальної реабілітації та відбудови громад. Соціальні підприємства можуть заповнити ці прогалини, створюючи робочі місця для вразливих категорій населення, забезпечуючи доступ до соціальних послуг та сприяючи розвитку місцевих громад.

Крім того, у контексті міжнародної підтримки України, соціальне підприємництво є важливим фактором для залучення міжнародних грантів, інвестицій та благодійної допомоги. Багато міжнародних організацій, включаючи Європейський Союз, ООН та Світовий банк, підтримують розвиток соціального підприємництва як одного з ключових механізмів сталого розвитку.

Таким чином, дослідження ролі соціального підприємництва у системі чинників ефективного вирішення соціальних та економічних проблем повоєнного відновлення є надзвичайно актуальним та має значний науково-практичний потенціал. Аналізуючи механізми його функціонування та впровадження в Україні, можна розробити ефективні підходи до стимулювання соціального підприємництва та його інтеграції у загальну стратегію відновлення країни.

Аналіз останніх публікацій. У вітчизняній та зарубіжній літературі запропоновано безліч різних трактувань категорії повоєнного відновлення, але загальноприйнятого визначення немає. Окремі питання обраної теми розкривали в своїх працях такі вітчизняні й зарубіжні вчені, юристи, економісти: О. Грішнова, М. Наумова, В. Фесенко, Н. Покровська, К. Шмітт, Г. Саймон, І. Лукашук, І. Огієнко, О. Оніщенко, В. Смирнов, І. Байдак, О. Гісем, О. Мартинюк, І. Кресіна та інші.

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на значний потенціал соціального підприємництва у післявоєнному відновленні України, залишаються низка невирішених проблем. Зокрема, недостатня державна підтримка у вигляді ефективних механізмів фінансування та податкових пільг значно обмежує розвиток цього сектора. Соціальні підприємства стикаються з труднощами у доступі до інвестицій та кредитування, що ускладнює їхню стійкість і масштабування. Водночас низька обізнаність суспільства щодо соціального підприємництва та його можливостей зменшує рівень довіри й підтримки таких ініціатив. Юридична невизначеність, зумовлена відсутністю чіткого законодавчого регулювання, створює додаткові перешкоди для діяльності СП. Крім того, соціальні підприємства мають труднощі з масштабуванням успішних бізнес-моделей на загальнонаціональному рівні та інтеграцією в міжнародні мережі, що обмежує їхній розвиток і потенціал для залучення міжнародної підтримки. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку ефективних стратегій подолання цих викликів, що сприятиме сталому розвитку соціального підприємництва та його ролі у процесі повоєнного відновлення України.

Метою статті є аналіз соціального підприємництва в системі чинників ефективного вирішення соціальних та економічних проблем повоєнного відновлення.

Методи дослідження. У роботі застосовано комплексний підхід до аналізу проблематики соціального підприємництва. Використано методи порівняльного аналізу, статистичного оцінювання, структурно-функціонального аналізу.

Результати дослідження. Під відновленням держави після війни спочатку розумілося виключно фізичне відродження зруйнованих промислових підприємств, об'єктів соціальної сфери, розореного сільського господарства тощо. Поступово це поняття поглиблювалося, і вже на межі 1940-1950-х років використовувався критерій, за яким під відновленням розуміли досягнення довоєнних обсягів валової продукції в грошовому обчисленні. А пізніше, в 1970-1980-х роках, прийшло розуміння відновлення як складного явища економічного, соціального, політичного і демографічного характеру.

Повоєнне відновлення країни - це складний та довготривалий процес.

Деякі науковці використовують поняття «повоєнна відбудова держави». Зокрема, О. Гісем пропонує під повоєнною відбудовою держави вважати відбудову зруйнованого господарства [1], у той же час О. Мартинюк розуміє повоєнну відбудову держави у контексті відбудови зруйнованої інфраструктури [2].

Проте «повоєнне відновлення» та «повоєнна відбудова» це не тотожні поняття. Як вказує Степаненко Н.В. та Курілець О.О., повоєнне відновлення держави, на відміну від відбудови, охоплює відновлення не лише матеріальних, а й нематеріальних об'єктів, таких як соціальні інститути, норми і цінності суспільства. Отже, повоєнне відновлення є більш довготривалим процесом, ніж повоєнна відбудова [3]

Ми дотримуємося визначення «повоєнне відновлення країни», яке запропонували Степаненко Н.В. та Курілець О.О. «повоєнне відновлення держави» – це комплекс організаційних, правових, фінансових та інших заходів, що спрямовуються на прискорену відбудову і створення умов для покращення життєдіяльності населення та діяльності суб'єктів господарювання на певній території, для подолання наслідків війни (у тому числі гуманітарних, соціальних, економічних та інших).

Далі будемо розглядати СП в системі чинників ефективного вирішення соціальних та економічних проблем викликів саме повоєнного відновлення України.

Окрім того, Ціфакіс Н. вживає таке поняття, як постконфліктна реконструкція – це складний, цілісний і багатовимірний процес, який охоплює військовий (відновлення законності та порядку), політичний (державне управління), економічний (відновлення та розвиток) та соціальний (справедливість та примирення) напрями. При цьому економічний вимір постконфліктної реконструкції зазвичай включає такі завдання, як розподіл гуманітарної допомоги, відновлення фізичної інфраструктури та об'єктів, відновлення соціальних послуг, створення відповідних умов для розвитку приватного сектору та здійснення важливих структурних реформ для макроекономічної стабільності та стійкого зростання [4, 5].

Проте ми вважаємо поняття «постконфліктна реконструкція» лише однією із можливих форм визначення повоєнного відновлення і в дослідженні будемо застосовувати поняття «повоєнне відновлення країни». Тим більше в контексті російсько-української війни поняття «конфлікт» не доречне.

В контексті повоєнного відновлення важливою є оцінка масштабів завданих збитків та необхідних ресурсів для відновлення України.

За даними Четвертої швидкої оцінки збитків та потреб (RDNA4) [6], проведеної Світовим банком, ЄС, ООН та урядом України, станом на кінець грудня 2024 року потреби у відновленні внаслідок вторгнення російської федерації до України оцінюються у 524 млрд доларів США. Особливу увагу слід приділити соціальному виміру цих збитків.

Станом на кінець березня 2025 року приблизно 7 мільйонів українців були зареєстровані як біженці у всьому світі, тоді як 4 642 735 осіб були офіційно зареєстровані Міністерством соціальної політики як внутрішньо переміщені особи (ВПО) [7]. Понад 12 456 лише цивільних людей було вбито, понад 28 000 отримали поранення, мільйони втратили домівку [8].

Відповідно до статистичних даних [9] рівень бідності (на основі фактичної межі прожиткового мінімуму) зріс у 1,7 рази між 2021 та 2023 роками, тобто з 20,6 відсотка до 35,5 відсотка (за критерієм, який найбільш коректно відображає монетарну межу бідності в сучасних українських умовах – доходи, нижчі за фактичний прожитковий мінімум).

Україна увійшла в повномасштабну війну 2022 року на позитивній тенденції: з 2017 року спостерігається зниження рівня бідності. Падіння доходів домогосподарств через коронавірусну кризу 2020 року було повністю компенсовано, а рівень бідності у довоєнному 2021 році покращився порівняно з 2019 роком. В проміжку між 2016–2021 роками встановилася чітка тенденція до скорочення абсолютної бідності. За шість років рівень бідності за доходами, нижчими від фактичного прожиткового мінімуму, зменшився з 51,1 до 20,6%. Рівень крайньої бідності, який визначають як дохід нижче законодавчо встановленого прожиткового мінімуму, також мав тенденцію до зниження протягом усього періоду і у 2021 році вже наближався до статистично незначущих значень (1,3%).

Водночас рівень крайньої бідності за період 2021-2023 років (за критерієм доходу, нижчого від законодавчо встановленого прожиткового мінімуму) зріс майже у сім разів – з 1,3% у 2021 році до 8,8% у 2023 році. Отже, найбільше на масштаби крайньої бідності вплинула війна, поставивши майже кожного десятого українця на межу виживання.

За даними Організації Об'єднаних Націй (ООН), станом на січень 2025 року приблизно 15 відсотків населення в Україні, або майже 5 мільйонів людей, відчувають нестачу продовольства. Як задокументовано в попередніх Швидких оцінках шкоди та потреб (RDNA), наслідки вторгнення є нерівномірними, і найбільше наслідки відчувають громадяни, мобілізовані для боротьби, жінки, особи з обмеженими можливостями, діти та молодь, ВПО та літні люди.

В умовах війни постали незнані раніше виклики та труднощі, які не можуть не впливати на ефективність діяльності підприємств: фізична небезпека руйнувань і загибелі людей; обмеження свободи дій та рішень, що ускладнює процеси управління; надзвичайні обставини, за яких порушуються звичні логістичні шляхи й партнерські відносини підприємств; втрата великої частини персоналу з причин мобілізації та міграції; загальна політична та економічна нестабільність тощо [10, 11].

Згідно з даними Національного банку України [12], індекс очікувань ділової активності (ІОДА), який ще у 2021 році перебував на рівні 48.6 пунктів (майже нейтральний рівень), у червні 2022 року впав до 41.3 пунктів. Це свідчить про глибоку кризу у всіх секторах

економіки. Важка ситуація склалася у сфері послуг, що зазнала удару через фізичні руйнування, скорочення попиту та масову міграцію населення.

Проте, до кінця 2024 року спостерігається поступове відновлення ділової активності. ІОДА зріс до 45.9 пунктів, що все ще нижче довоєнного рівня, але свідчить про адаптацію бізнесу до нових умов. Підприємства впроваджують нові стратегії виживання, переорієнтовують логістичні маршрути, шукають альтернативні ринки збуту, застосовують енергозберігаючі технології та використовують міжнародну підтримку.

Таблиця 1 відображає зміну індексу ділової активності в різних секторах у 2021, 2022 (червень 2022 року – *перший звіт від початку повномасштабного вторгнення*) і 2024 роках. Видно, що всі сектори зазнали різкого падіння у 2022 році, особливо сфера послуг, але до 2024 року відбулося часткове відновлення.

Таблиця 1

Зміни індексу ділової активності в Україні у 2021—2024 роках

Сектор	Грудень 2021 року	Червень 2022 року *(перший звіт від початку повномасштабного вторгнення)*	Грудень 2024 року	Динаміка (2021рік – 2024 рік)
Промисловість	49.0	43.7	44.6	-4.4
Будівництво	47.2	40.1	43.4	-3.8
Торгівля	49.6	43.4	49.9	+0,3
Послуги	47.8	37.7	44.5	-3.3
Загальний ІОДА	48.6	41.3	45.9	-2.7

Джерело: складено автором на основі статистичних даних [12].

Найбільше постраждав сектор послуг (падіння на -10.1 пунктів у 2022 році, часткове відновлення у 2024). Торгівля швидше за інші галузі повернулася до довоєнного рівня. Загалом економічна активність у 2024 році все ще нижча, ніж у 2021, хоча спостерігається поступове покращення.

Окрім того, в усіх секторах відмічається зниження чисельності працівників.

Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГС ООН) підготувало План гуманітарних потреб і реагування [13]. У ньому представлено спільне розуміння економічної кризи, яку спричинило повномасштабне вторгнення в 2022 році. Зокрема окреслені найбільш нагальні гуманітарні потреби і представлена оціночна кількісті людей, які потребують допомоги. Цей документ містить консолідовану доказову базу й допомагає відпрацювати спільне стратегічне планування гуманітарного реагування.

На основі результатів Міжсекторальної оцінки потреб за 2024 рік REACH [13] було визначено, що безпечне житло, медична підтримка та продовольча безпека є ключовими пріоритетами для всіх груп населення. Водночас для вимушених переселенців особливо важливі потребі в доступному житлі, засобах до існування та працевлаштуванні. Для сільських громад найважливішою є підтримка засобів сільськогосподарського виробництва.

Складна ситуація склалася щодо житлового фонду. За даними Світового банку станом на кінець 2024 року [6], близько 2,5 млн домогосподарств постраждали через руйнування житла, а 13% усього житлового фонду України пошкоджено або знищено. Найбільш ураженими регіонами є Донецька, Харківська, Луганська, Запорізька, Херсонська та Київська області. Потреби у відновленні житла оцінюють у 84 млрд доларів.

Близько 10% освітньої інфраструктури зруйновано або пошкоджено. 741 тис. школярів навчаються в змішаному форматі через нестачу бомбосховищ, а 443 тис. дітей змушені навчатися дистанційно. Потреби у відновленні освіти та науки оцінюються у 10,4 млрд доларів.

Знищено або пошкоджено 1 603 медичні заклади (16,2% загальної кількості). Через це значно погіршився доступ до медичних послуг, особливо у прифронтових регіонах. Витрати на відновлення сфери охорони здоров'я становлять 12,8 млрд доларів.

Зруйновано або пошкоджено 5 483 культурні та туристичні об'єкти.

Ці цифри відображають лише оціночні показники, які можна виразити у фінансовому еквіваленті або кількісно виміряти. Насправді, наслідки війни значно ширші: мільйони дітей не мають повноцінного доступу до якісної освіти, люди у прифронтових регіонах позбавлені критично важливих медичних послуг, а руйнування культурної спадщини впливає на ідентичність і соціальну згуртованість суспільства.

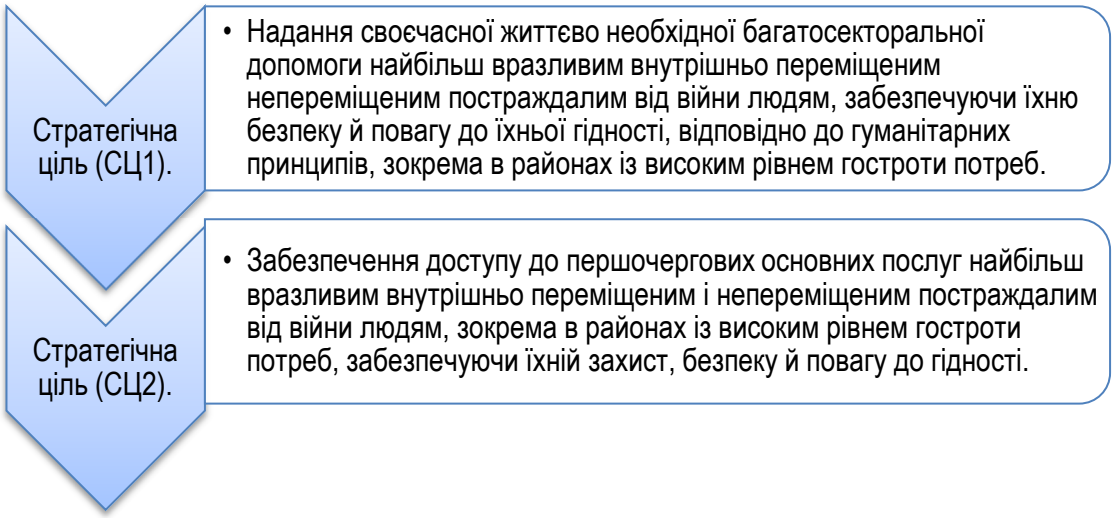
Саме *СП* тут може стати потужним інструментом не лише економічного відновлення, а й вирішення гострих соціальних проблем. Інноваційні моделі соціального бізнесу допомагають оперативно закривати критичні потреби населення: створювати робочі місця для ВПО та вразливих груп населення, створювати нові освітні платформи, мобільні медичні центри, культурні ініціативи для реінтеграції громад, сприяти залученню інвестицій у соціальні проекти, допомагати ветеранами війни та постраждалими громадами, сприяти підвищенню стійкості економіки завдяки розвитку місцевого бізнесу і т.п.

Соціальні підприємства – це не просто бізнес, а механізм відбудови країни, який поєднує економічну ефективність із суспільною місією.

Ефективне повоєнне відновлення неможливе без скоординованих зусиль, спрямованих на забезпечення базових потреб населення, яке постраждало від війни. В умовах масштабної кризи критично важливу роль відіграють міжнародні організації, які мобілізують ресурси, координують гуманітарну допомогу та сприяють подоланню бар'єрів у її наданні.

Однією з ключових структур, яка забезпечує оперативне реагування та підтримку найбільш уразливих категорій населення, є Управління з координації гуманітарних справ [14]. Його діяльність спрямована на надання допомоги там, де вона найбільш потрібна, усунення логістичних та адміністративних перепон у постачанні гуманітарних ресурсів, а також на мобілізацію міжнародної підтримки для відновлення країни.

Управління з координації гуманітарних справ задекларувало заходи гуманітарного реагування, які планують здійснювати на основі двох стратегічних цілей, спрямованих на своєчасне надання життєво необхідної допомоги особам, які постраждали від війни у 2025 році (рис.1).

Ці

Рис. 1 Стратегічні цілі гуманітарного реагування

Джерело: побудовано автором на основі [13]

стратегічні цілі створюють фундамент для стійкого соціально-економічного відновлення країни.

Проте для довготривалого ефекту, гуманітарні ініціативи мають поєднуватися з механізмами, які сприятимуть самозабезпеченню, працевлаштуванню та соціальній інтеграції постраждалих груп. У цьому контексті СП стає не просто додатковим інструментом, а ключовою ланкою у створенні стійких рішень.

Важливим документом для довгострокових заходів є Рамкова програма партнерства між Урядом України та ООН у сфері сталого розвитку на період із 2025 по 2029 рік [15].

Рамкова програма спрямована на підтримку уряду України в реалізації стратегічних пріоритетів відновлення та сталого розвитку України за чотирма основними напрямами, які проілюстровані в таблиці 2.

У Рамковій програмі партнерства основна увага зосереджується на тому, щоб ніхто не залишився поза увагою під час відновлення, а також зусиллям для задоволення особливих потреб ВПО та сприяння довгостроковим рішенням, як-от реінтеграція та соціально-економічна інклюзія. Зважаючи на скорочення гуманітарного фінансування та тривалу кризу в Україні, посилення координації та взаємодоповнюваності між гуманітарними організаціями та організаціями з відновлення та розвитку є критично важливими та має поєднуватися з міцним партнерством із місцевою владою, що сприяє оптимізації заходів, які здійснюються в рамках Рамкової програми партнерства.

Очікується, що заплановані результати Рамкової програми партнерства між Україною та ООН у сфері сталого розвитку зроблять відчутний внесок у повоєнний розвиток України, а також в досягнення пріоритетів відновлення країни для вступу в ЄС. Вони узгоджені з Цілями сталого розвитку і національними цілями.

Україна адаптувала глобальний перелік завдань і показників сталого розвитку до національних умов розвитку, враховуючи особливості країни. В результаті було визначено Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року [16]., затверджені Указом Президента України № 722/2019 від 30 вересня 2019 року. Їх подальшу конкретизацію було закріплено

у Національній економічній стратегії на період до 2030 року, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179 [17].

Таблиця 2

Стратегічні пріоритети відновлення та сталого розвитку України та заплановані результати

ПРІОРИТЕТ I.	РЕЗУЛЬТАТ
Збільшення інвестицій у людський капітал	До 2029 року люди, особливо вразливі групи, отримають вигоду від збільшення інвестицій у людський капітал і більш справедливого доступу до стабільних соціальних служб та системи соціального захисту
ПРІОРИТЕТ II.	**РЕЗУЛЬТАТ**
Інклюзивне економічне зростання та гідна праця	До 2029 року люди отримають вигоду від потужного економічного відновлення та гідної роботи, залучення робочої сили, підвищення продуктивності та скорочення регіональні диспропорції
ПРІОРИТЕТ III.	**РЕЗУЛЬТАТ**
Реагування на основні кліматичні та екологічні виклики	До 2029 року люди отримають вигоду від інклюзивного та сталого управління природними ресурсами, реагуючи на основні кліматичні та екологічні виклики
ПРІОРИТЕТ IV.	**РЕЗУЛЬТАТ**
Підтримка інклюзивного та згуртованого суспільства з активним громадянським простором та більш підзвітними інституціями	До 2029 року суспільство стане більш інклюзивним та згуртованим з активним громадянським простором та більш ефективними, підзвітними інституціями, які сприятимуть реформуванню та відновленню та захищати верховенство права, права людини та гендерну рівність

Джерело: побудовано автором на основі [15]

Моніторинг процесу досягнення ЦСР в Україні здійснюється Державною службою статистики.

Ми вважаємо, що СП є одним із ключових механізмів для досягнення ЦСР, оскільки воно поєднує економічну діяльність із вирішенням соціальних та екологічних проблем. Соціальні підприємства не просто орієнтуються на прибуток, а створюють довготривалий позитивний вплив на суспільство, що відповідає ЦСР.

Соціальні підприємці сприяють досягненню цілей сталого розвитку, зосереджуючись на вирішенні соціальних проблем та стимулюючи створення нових форм суспільних цінностей.

Таблиця 3 систематизує інформацію та наочно демонструє, яким чином соціальне підприємництво сприяє процесу повоєнного відновлення через досягнення цілей сталого розвитку.

Таблиця 3

Напрями впливу СП на повоєнне відновлення шляхом досягнення ЦСР

№ ЦСР	Ціль сталого розвитку	Як СП сприяє досягненню ЦСР	Приклад соціального підприємства
1	**2**	**3**	**4**
1	Подолання бідності	- створення робочих місць для вразливих верств населення (ВВН), ВПО, ветеранів; - соціальна підтримка працівників.	Соціальне підприємство «Емаус-Оселя» – об'єднання безпритульних людей, які разом живуть, проходять терапію залежностей, соціальне навчання, залучені до активного трудового життя, щоб заробити на своє утримання і допомогу біднішим за себе. https://www.facebook.com/EmausOselya
2	Викорінення голоду, забезпечення продовольчої безпеки та покращення харчування, заохочення раціонального ведення сільського господарства	- підтримка локальних фермерів, які виготовляють продукцію, що відповідає вимогам органічної; - впровадження сталих підходів до виробництва продуктів харчування; - виробництво та поширення органічної та екологічної продукції.	Проєкт «Сімейні молочні ферми» – це яскравий приклад створення соціально-орієнтованого бізнесу, який створює позитивний мультиплікативний ефект для розвитку сільського господарства і молочної галузі в Україні. https://smf.org.ua/pro-proyekt/tsili-stalogo-rozvytku/
3	Забезпечення здорового способу життя та добробуту людей будь-якого віку	- реабілітація ветеранів та осіб, які постраждали від війни; - медична підтримка вразливих верств населення; - відмова від використання сировини, яка шкодить здоров'ю.	У Кропивницькому Громадська організація « Мобільна волонтерська група» займається реабілітацією учасників бойових дій засобами туризму та спорту. Вони організовують походи в гори, сплави на каяках, велосипедні прогулянки та інші активності для ветеранів та внутрішньо переміщених осіб. Організація також співпрацює із закордонними ветеранськими організаціями та планує створення повноцінного реабілітаційного центру. https://www.facebook.com/MobileVolonteerGroupe/?locale=uk_UA

Продовження табл. 3

1	2	3	4
4	Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх	- організація системи підвищення кваліфікації співробітників; - перекваліфікація - просвітницька діяльність; - менторство; - проведення тренінгів із СП, комплексна підтримка із запуску соціального підприємства.	STUDBIZ (*«Соціальні учнівські підприємства для підтримки молоді в (пост)воєнній Україні»*) — міжнародний проєкт, що фінансується Федеральним Міністерством Економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ), CHILDFUND DEUTSCHLAND E.V. у співпраці з SCHOOL OF ME та UMIND. https://studbiz.in.ua/
5	Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток	- підтримка жіночого підприємництва; - впровадження гендерно-врівноваженого рекрутингу; - врівноважені умови праці для жінок та чоловіків.	Під назвою «Горіховий дім» працює соціальне підприємство, яке включає пекарню, кафе-кондитерську та послуги кейтерингу, а також Фонд, який опікується жінками у складних життєвих обставинах. 40% прибутку з підприємницької діяльності скеровується на програми Фонду. Фонд «Горіховий дім» допомагає жінкам здобути соціальну, психологічну та економічну стійкість. https://www.walnut.house/about-us/
6	Забезпечення сталого управління водними ресурсами та санітарією	- екологічна місія є пріоритетною; - використання водоочисні споруди у виробництві; - заощадження та дбайливе ставлення до водних ресурсів.	Центр екологічних ініціатив "Екодія" - це неприбуткова громадська організація, яка об'єднує експертів та активістів навколо ідеї збереження довкілля. https://ecoaction.org.ua/ [??]
7	Забезпечення доступу всіх людей до приийнятних за ціною, надійних, сталих і сучасних джерел енергії	- збільшення частки енергії з відновлюваних джерел у національному енергетичному балансі; - використання «зеленої» енергетики; - підвищення рівня освіти щодо енергозбереження та енергозаміщення.	«Лабораторія ресайклінгу RE:» – це простір для екосвідомих людей, навколо якого формується спільнота, яка займається просвітницькою діяльністю та реалізацією екопроєктів. Місія − створення комфортного й безпечного простору для екосвідомих людей, який об’єднує: сортувальну станцію, лабораторію для дослідження та переробки вторинної сировини, майданчик для проведення екоподій та майстер-класів. https://www.facebook.com/RElaboratory/

Продовження табл. 3

1	2	3	4
8	Сприяння безперервному, всеохопному і сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх	- забезпечення стійкого зростання ВВП на основі модернізації виробництва, розвитку інновацій; - охорона праці; - безпечні, інклюзивні умови праці для всіх категорій осіб.	Good Bread for Good People Пекарня, що працевлаштовує людей з ментальною інвалідністю. https://goodbread.com.ua/
9	Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям	- інноваційні технології (одна із головних ознак СП); - створення нових матеріалів.	«Промприлад» — інноваційний центр на території старого заводу. Він фокусується на чотирьох сферах розвитку регіону — нова економіка, міський дизайн, сучасне мистецтво та освіта. Проект дотримується моделі імпакт-інвестування, коли інвестори роблять внесок у соціальні зміни в регіоні та отримують прибуток від інвестицій у вигляді дивідендних виплат. https://promprylad.ua/en/
10	Скорочення нерівності всередині країн і між ними	- доступність послуг соціальної сфери та інклюзії; - запобігання проява дискримінації в суспільстві.	Просвітництво і культурні проекти на тему аутизму. Адаптація публічних просторів під потреби людей з аутизмом. https://www.youtube.com/@happytoday5351
11	Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів	- відбудова міст із використанням зелених технологій; - інтеграція концепції «розумного міста»; - урбаністичні екопроєкти, громадські простори; - впровадження зелених та екологічно чистих практик у громаді.	Урбаністичні рішення для відбудови міст та громади після війни. Restart видає багатогранну аналітику просторового розвитку громади, концепцію, що збирає відповіді на ключові питання, а також перелік проєктів, які мають активувати громаду та вивести її у стабільний розвиток. https://www.restartfuture.org/pro-nas
12	Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва	- запуск Zero Waste бізнесів; - переробка та мінімізація відходів; - використання вторинної сировини у виробництві; - збереження природо-ресурсного потенціалу.	OZERO - перша в Україні Zero Waste компанія. Zero Waste (англ. “нуль втрат”) - це філософія ведення бізнесу, за якої марнування ресурсів та утворення відходів зведене до мінімуму, а в ідеалі - до нуля. На сьогодні компанія має 3 підрозділи: Магазин Zero Waste товарів із шоурумом, Екоосвіта та Zero Waste Consulting для бізнесу. https://ozero.me/

Продовження табл. 3

1	2	3	4
13	Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками	- впровадження зелених технологій у промисловості - стимулювання переходу до низьковуглецевої економіки; - адаптація до кліматичних змін у містах і громадах.	Центр екологічних ініціатив "Екодія" – це громадська організація, яка об'єднує експертів та активістів навколо ідеї збереження довкілля через вплив на прийняття рішень. "Екодія" веде боротьбу за енергоефективність, відновлювану енергетику, протидію зміні клімату, за чисте повітря для всіх, розвиток сталого транспорту і сільського господарства України. https://ecoaction.org.ua/pro-nas
14	Збереження та стале використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку	- зменшення пластикового забруднення; - очищення водойм і переробка відходів; - використання біорозкладних матеріалів.	Громадська організація «Чорноморський жіночий клуб». Напрямки діяльності: захист водних ресурсів в басейнах річок, що впадають в Чорне море-- сталий розвиток Чорноморського регіону захист ресурсів- створення та розвиток інфраструктури для зеленого запровадження екологічної сертифікації Чорноморських пляжів. https://bswc.org.ua/
15	Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їхньому раціональному використанню, раціональне лісокористування.	- концепція екологічно орієнтованого СП; - відновлення лісів та екосистеми; - розвиток органічного виробництва.	Соціальне підприємство Trava.UA - Карпатські авторські чаї та зілля з власної садиби, трав'яний туризм, екокейтеринг. https://www.facebook.com/Trava.UA.shop/
16	Сприяння розбудові миролюбного і всеохопного суспільства задля сталого розвитку, забезпечення всім доступу до правосуддя і створення ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях	- орієнтація на інклюзивні проекти; - створення нових партнерств, що сприяють суспільній єдності, - підвищення рівня зайнятості	Центр прав людини ZMINA. Захист прав людини, підтримка ВПО та військових. https://zmina.ua/organizations/
17	Зміцнення засобів реалізації Глобального партнерства в інтересах сталого розвитку та активізація його діяльності	- залучення іноземних інвестицій; - розвиток міжнародних партнерств; - створення міжнародних проектів у соціальній та екологічній сферах; - співпраця з органами державної влади.	Silab Ukraine. Лабораторія соціального підприємництва, що об'єднує підприємців та міжнародні організації. Розбудова екосистеми соціального підприємництва та соціальних інновацій як інструментів формування культури соціальної відповідальності у суспільстві. https://www.silabua.com/about

Джерело: складено автором

У Таблиці 3 показано, яким чином СП сприяє реалізації кожної з 17 ЦСР, а також наведені конкретні приклади підприємств та ініціатив в Україні.

Цей аналіз демонструє, що соціальне підприємництво може бути не просто частиною економічного відновлення країни, а й ефективним інструментом подолання соціальних та екологічних проблем.

Висновки. СП є важливим та незамінним елементом в системі чинників ефективного вирішення соціальних та економічних проблем повоєнного відновлення України.

Збитки України через війну є настільки значними, що для їх подолання потрібен комплексний підхід, що включає відбудову житла, розвиток освіти, медицини та соціального захисту. СП має стати невід'ємною частиною стратегії відновлення, адже воно забезпечує стійкі економічні рішення для подолання соціальних викликів. Окрім того, концепція СП гармонійно вплітається в стратегічні напрями розвитку в соціальній, економічній та екологічній сферах, які задекларовані в Цілях сталого розвитку.

Підтримка СП через державні програми, міжнародні гранти та партнерство з бізнесом може стати важливим механізмом відбудови та розвитку соціальної сфери України в повоєнний період, а розвиток СП важливим інструментом для вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем.

Література

1. Гісем О. В. Україна в першому повоєнному десятилітті. URL: https://www.slideshare.net/yakimgimnazia/1011-x-2007-152 (дата звернення: 04.04.2025 р).
2. Мартинюк О. О. Всесвітня історія. URL: https://pidruchnyk.com.ua/ 1490-vsesvitnya-istoriya-7klas-gisem-2020.html (дата звернення: 04.04.2025 р).
3. Степаненко Н.В., Курілець О.О. СУТНІСТЬ, ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ. ISSN (Print) 2708-339X ISSN (Online) 2786-7498 Legal Bulletin № 4 (10), 2023. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dspace.krok.edu.ua/server/api/core/bitstreams/74e9bdae-c7a2-48ec-8368-d184f57330fc/content (дата звернення: 04.04.2025 р).
4. Tzifakis N. Post-Conflict Economic Reconstruction Princeton University Encyclopedia Princetotoniensis URL: https://pesd.princeton.edu/node/586 (дата звернення: 04.04.2025 р).
5. ХАРАЗІШВІЛІ, Ю., & ГРІШНОВА, О. (2018). Якість життя в системі соціальної безпеки України: індикатори, рівень, загрози. *Економіка України*, *61*(11-12 (684-685)), 157-171. URL: http://economyukr.org.ua/docs/EU_18_11_157_uk.pdf
6. The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. February 2025. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022025114040022/pdf/P180174-ca39eccd-ea67-4bd8-b537-ff73a675a0a8.pdf (дата звернення: 04.04.2025 р).
7. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Operational Data Portal. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine (дата звернення: 04.04.2025 р).
8. Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), "Protection of Civilians in Armed Conflict—December 2024," January 7, 2024, Link. The actual figures are expected to be higher; however, the receipt of information and reports is a challenge under current circumstances, and many reports are still pending verification. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2025-01/Ukraine%20-%20protection%20of%20civilians%20in%20armed%20conflict%20%28December%20%202024%29_ENG_1.pdf (дата звернення: 04.04.2025 р).

9. Measuring Poverty in the Conditions of War in Ukraine. Note by Liudmyla Cherenko, Institute for Demography and Life Quality Problems of the National Academy of Science of Ukraine. Economic Commission for Europe Conference of European Statisticians Workshop on Harmonization of Poverty Statistics Geneva, Switzerland, 27 November 2024 (дата звернення: 04.04.2025 р). URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://unece.org/sites/default/files/2024-11/_W_Multidimensional%20poverty_Ukraine%20UNICEF_paper.pdf (дата звернення: 04.04.2025 р).
10. Грішнова О, Чубук Л., Стасюк К. Виживання постраждалих від війни підприємств і збереження людського капіталу: заходи адаптації. Теоретичні та прикладні питання економіки. 2024. Випуск 1 (48). С.62-77. URL: https://doi.org/10.17721/tppe.2024.48.7 (дата звернення: 04.04.2025 р).
11. Грішнова, О. А. (2011). Взаємозв'язок цінностей людини й цінностей організації в системі соціальної відповідальності. *Чернігівський науковий часопис Чернігівського державного інституту економіки і управління. Сер. 1: Економіка і управління*, (2), 109-116.
12. НБУ. Щомісячні опитування. Режим доступу: https://is.gd/49aDpN (дата звернення: 04.04.2025 р).
13. ПЛАН ГУМАНІТАРНИХ ПОТРЕБ І РЕАГУВАННЯ ЦИКЛ ГУМАНІТАРНИХ ПРОГРАМ 2025 Р. СІЧЕНЬ 2025. URL: https://humanitarianaction.info/plan/1271 (дата звернення: 04.04.2025 р).
14. Управління з координації гуманітарних справ (УКГС). URL: https://www.unocha.org/ukraine (дата звернення: 04.04.2025 р).
15. Ukraine and United Nations Sustainable Development Cooperation Framework, 2025-2029. URL: https://bit.ly/44e2brs (дата звернення: 04.04.2025 р).
16. Закон України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 No722/2019 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text (дата звернення: 04.04.2025 р).
17. Закон України «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова КМУ від 03.03.2021 р. No 179» URL : https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179 (дата звернення: 04.04.2025 р).

References

1. Hisem O. V. Ukraina v pershomu povoyennomu desiatylitti. URL: https://www.slideshare.net/yakimgimnazia/1011-x-2007-152 (accessed: April 04, 2025).
2. Martyniuk O. O. Vsesvitnia istoriia. URL: https://pidruchnyk.com.ua/1490-vsesvitnya-istoriya-7klas-gisem-2020.html (accessed: April 04, 2025).
3. Stepanenko N. V., Kurilets O. O. Sutnist, poniattia i zmist povoyennoho vidnovlennia derzhavy: teoretyko-pravovyi aspekt. ISSN (Print) 2708-339X, ISSN (Online) 2786-7498. *Legal Bulletin* № 4 (10), 2023. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dspace.krok.edu.ua/server/api/core/bitstreams/74e9bdae-c7a2-48ec-8368-d184f57330fc/content (accessed: April 04, 2025).
4. Tzifakis N. Post-Conflict Economic Reconstruction Princeton University Encyclopedia Princetotoniensis URL: https://pesd.princeton.edu/node/586 (accessed: April 04, 2025).
5. Kharazishvili, Yu., & Grishnova, O. (2018). Yakist zhyttia v systemi sotsialnoi bezpeky Ukrainy: indykatory, riven, zahrozy. *Ekonomika Ukrainy*, 61(11–12 (684–685)), 157–171. URL: http://economyukr.org.ua/docs/EU_18_11_157_uk.pdf
6. The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. February 2025. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022025114040022/pdf/P180174-ca39eccd-ea67-4bd8-b537-ff73a675a0a8.pdf (accessed: April 04, 2025).
7. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Operational Data Portal. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine (accessed: April 04, 2025).
8. Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), "Protection of Civilians in Armed Conflict—December 2024," January 7, 2024, Link. The actual figures are expected to be higher; however, the receipt of information and reports is a challenge under current circumstances, and many reports are still pending verification. URL: chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2025-01/Ukraine%20-%20protection%20of%20civilians%20in%20armed%20conflict%20%28December%20%202024%29_ENG_1.pdf (accessed: April 04, 2025).
9. Measuring Poverty in the Conditions of War in Ukraine. Note by Liudmyla Cherenko, Institute for Demography and Life Quality Problems of the National Academy of Science of Ukraine. Economic Commission for Europe Conference of European Statisticians Workshop on Harmonization of Poverty Statistics Geneva, Switzerland, 27 November 2024 (accessed: April 04, 2025). URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://unece.org/sites/default/files/2024-11/_W_Multidimensional%20poverty_Ukraine%20UNICEF_paper.pdf (accessed: April 04, 2025).
10. Grishnova O., Chubuk L., Stasiuk K. Vyzhyvannia postrazhdalykh vid viiny pidpryiemstv i zberezhennia liudskoho kapitalu: zakhody adaptatsii. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*. 2024. Vypusk 1 (48). S. 62-77. URL: https://doi.org/10.17721/tppe.2024.48.7. (accessed: April 04, 2025).
11. Grishnova, O. A. (2011). Vzaiemozviazok tsinnostei liudyny y tsinnostei orhanizatsii v systemi sotsialnoi vidpovidalnosti. Chernihivskyi naukovyi chasopys Chernihivskoho derzhavnoho instytutu ekonomiky i upravlinnia. Ser. 1: Ekonomika i upravlinnia, (2), 109-116.
12. NBU. Shchomisiachni opytuvannia. URL: https://is.gd/49aDpN (accessed: April 04, 2025).
13. Plan humanitarnykh potreb i rehuvannia. Tsykl humanitarnykh prohram 2025 r. Sichen 2025 r. URL:https://humanitarianaction.info/plan/1271 (accessed: April 04, 2025).
14. Upravlinnia z koordynatsii humanitarnykh sprav (UKHS). URL: https://www.unocha.org/ukraine (accessed: April 04, 2025).
15. Ukraine and United Nations Sustainable Development Cooperation Framework, 2025-2029 . URL: https://bit.ly/44e2brs (accessed: April 04, 2025).
16. Zakon Ukrainy "Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku": Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.09.2019 № 722/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text (accessed: April 04, 2025).
17. Zakon Ukrainy "Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ekonomichnoi stratehii na period do 2030 roku": Postanova KMU vid 03.03.2021 № 179. URL : https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179 (accessed: April 04, 2025).

T. Pisetska, PhD Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv
t.pisetska@gmail.com

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN THE SYSTEM OF FACTORS FOR EFFECTIVE SOLUTION OF SOCIAL AND ECONOMIC PROBLEMS IN POST-WAR RECOVERY

The article examines the impact of social entrepreneurship on solving social and economic problems caused by the war, in particular on the reintegration of veterans, support for internally displaced persons, and assistance to affected communities. The dynamics of income-based poverty levels from 2001 to 2023 are analyzed. It is established that the war had the greatest impact on the scale of extreme poverty, pushing almost every tenth Ukrainian to the brink of survival. The dynamics of changes in the business activity index during 2021–2024 are considered. It is revealed that the business activity index in 2024 still has not reached the level of 2021.

It is proven that innovative models of social business help to promptly address critical needs of the population: create jobs for internally displaced persons and vulnerable groups, establish new educational platforms, mobile medical centers, cultural initiatives for community reintegration, facilitate the attraction of investments into social projects, support war veterans and affected communities, and contribute to strengthening the resilience of the economy through the development of local businesses, etc. It has been established that effective post-war recovery is impossible without coordinated efforts aimed at meeting the basic needs of the population affected by the war. However, for a long-term impact, humanitarian initiatives must be combined with mechanisms that promote self-sufficiency, employment, and social integration of affected groups. In this context, social entrepreneurship becomes not just an additional tool but a key element in creating sustainable solutions.

The article emphasizes the practical aspects of developing social enterprises in the context of post-war economic transformation. It presents examples of social enterprises operating in various sectors that contribute to solving social and economic problems and simultaneously ensure the achievement of the Sustainable Development Goals (SDGs). The directions of the impact of social entrepreneurship on post-war recovery through the achievement of SDGs are systematized.

Keywords: social entrepreneurship, post-war recovery, social innovations, economic development, reintegration of veterans, internally displaced persons, Sustainable Development Goals, social and economic problems.